

MİLLÎ MÜCADELEDE BULDAN

Yard. Doç. Dr. Yusuf Ziya BİLDİRİCİ

Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Giriş

I. Dünya Savaşı öncesi Osmanlı Devleti'nin topraklarında Almanya'ya daha fazla ekonomik ayrıcalıklar vererek yakınlaşması, İngiltere ve Fransa'yı ezeli sömürgecilik kavgasını bıraktırıp karşılırları çıkarmıştı. Almanların işleteceği Arap dünyasının petrolünün farkına onlar da varmışlardı ve ekonomileri için vazgeçilmez kaynakların tek elden yönetilmesine razı olmayacaklardı.

İtilâf Devletleri önceden körükledikleri Arap milliyetçiliğini uyandırıp, Müslümanların halifesinin Hıristiyan Almanlarla işbirliği ettiği propagandasıyla, Osmanlı Ordusunu besleyecek insan kaynaklarını olumsuz etkiledi. Sömürgelerinden ve Arapların insan gücünden yararlanan güçlere karşı teknik imkânsızlıklarla sürdürülen savaşta kötüye gidişini gören M. Kemal, 7. Ordu'yu imha olmaktan kurtararak, taşıttırabildiği mühimmatla beraber Anadolu'ya taşıdı.

Savaş sonrası Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesindeki esaslar, müttefiklerin güvenliklerini tehdit edecek stratejik bir yeri işgal etme yetkisi vermekteydi. 15 Mayıs'ta İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali bu esaslara dayanılarak yapıldı. Müttefikler Yunanlıları Anadolu'ya sokarak onların ideallerini okşamanın dışında, Türkleri Anadolu'dan atarak cezalandırmayı hedeflemişlerdi.

Menderes Nehri Önlerinde Mücadele

İzmir'in Yunanlılara verileceğini öğrenen vatanseverlerin kurduğu İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti, İzmir Vali Vekili Nurettin Paşa'nın himayesinde 17 Mart 1919 tarihinde Birinci Beyler Sokaktaki Millî Sinema'da bir

kongre düzenlediler¹. İzmir'in Yunan işgaline bırakılması durumunda İtilâf Devletlerine bir nota verilmesine, Balıkesir, Aydın ve Denizli sancaklarında Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak cemiyetleri kurulmasına karar verilen kongre² sonunda, Batı Anadolu'da Yunan işgaline karşı halkın mücadele azim ve kararı sistemli birlikteliklerle pekişecektir.

İtilâf Devletleri'nin aldıkları karar doğrultusunda 15 Mayıs 1919 sabahı İzmir'i işgal³ eden Yunan kuvvetleri, 27 Mayıs'ta Aydın'a, 2 Haziran'da Nazilli'ye girdiler⁴. Bir tabur askerle kasabaya giren Yunanlılar, Sarayköy civarında 19 top ile takviyeli 12.000 kişilik Türk kuvvetinin toplanmasını⁵ işgale gerekçe olarak göstermişlerdi.

6 Haziran'da 57. Topçu Kumandanı İsmail Hakkı Bey, Denizli'deki yedek subayları toplayarak Denizli Yedek Subaylar Grubu'nu kurdu⁶. Grup, Denizli Müfrezesi ile 18 Haziran'da Nazilli üzerine gönderildi⁷. Diğer kuvvetlerin de tazyiki altında, kayıplar vererek Aydın'a çekilen⁸ düşmanın ardından Nazilli'ye 20 Haziran'da giren müfrezeler⁹, kasabanın yağmalandığını, Yunan kuvvetlerinin geri çekilirken götürdükleri rehinelere cansız bedenleriyle¹⁰ karşılaştılar.

Denizli'den gönderilen un ve ekmeğe kasabada açlık sıkıntısı çeken halka ırk ayırımı yapılmadan¹¹ dağıtıldı. Sarayköy'de kurulan cepheyi takviye amacıyla civar sancaklardan da gönüllüler gönderilmeye başlandı. 175. Alay'ın 3. Taburu 100 mevcuduyla buradaki müfrezeye katıldı. Antalya'daki 176. Alay'ın bir taburu da 23 Haziran'da Sarayköy'e hareket etti¹².

Kuva-yı Milliye'nin protesto telgrafları üzerine, yerinde tespit yapmak üzere Aydın Mutasarrıfı Abdurrahman ve Aydın Ceza Reisi Hakkı Bey ve eşraftan İzzet Bey ile 24 Haziran'da Nazilli'ye gelen İngiliz subayı Hoder¹³, yapılan zulümlerle tahribatı

¹ Kongreye İzmir, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa, Balıkesir ve ilçelerinden 37 müftü, 37 belediye reisi ve yüzlerce delege katılmıştı. Müftü Ahmet Hulusi Efendi başkanlığındaki heyette Buldan'ı temsilen Müftü Salih Efendizâde Mehmet Efendi, Hacı Molla Ahmetzâde Necip Efendi ve Kara Yusufzâde Hacı Ahmet Efendi bulunuyordu. Bkz.: O. Zeki Avrahoğlu, Buldan Yöresinin Tarihçesi, Ank.1997, s.79.

² Tarhan Toker, Kuva-yı Milliye ve Millî Mücadelede Denizli, Denizli 1975, s.23.

³ İzmir'in işgali ile Yunan tahriplerine karşı M.Kemal ve millî tepkiler için bkz.: Yücel Özkaya, "İzmir'in İşgalinin Anadolu'daki Tepkileri", Atatürk Yolu, A.Ü. T.İ.T.E. Dergisi, Mayıs 1988, Yıl: 1, Sayı: 1, s.67 vd.

⁴ Şefik Aker, İstiklal Harbinde 57. Tümen ve Aydın Millî Cidali, Ank. 1937, c.II, s.28.

⁵ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Ank. 1965, c.II, Kısım: 1, s.133.

⁶ Grupta, Buldanlı Kızılağa Ethem Hoca oğlu Şükrü Bey de vardı. Bkz.: O. Z. Avrahoğlu, Buldan ve ..., s.87.

⁷ T. Toker, Kuva-yı Milliye..., s.45; A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s.17.

⁸ Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Araştırmalar Etüt Başkanlığı (ATASE) Arşivi, kl.434, göm.117, bel.117-1.

⁹ Asaf Gökbel, Millî Mücadelede Aydın, Aydın 1964, s.180,192.

¹⁰ Ömer Sami Coşar, İstiklal Harbi Gazetesi, 21 Haziran 1919, s.1.

¹¹ A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s.17; Halûk Müftüler, Millî Mücadele'de Dedem Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi, Ank. 1995, s.38.

¹² Nuri Köstüklü, Millî Mücadelede Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları, Ank. 1990, s. 103.

¹³ A. Gökbel, Millî Mücadelede..., s.196'da 21 Haziran'da Hoder'ın beraberindekilerle Denizli dahil inceleme gezisi yaptığı belirtilmişse de arşiv vesikalarında; Denizli Mutasarrıfı Faik Bey'i "Hoder'ın 24 Haziran sabahı treniyle Nazilli'ye geleceği" haberine itibar edilmiştir. Bkz.: T.C. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), DH.KMS, Dos.52-2, Göm.63-2.

yerinde gördüler. Nazilli Rumları dahi Yunan zulümlerine yazılı ve sözlü olarak görgü şahitliği yapmalarına¹⁴, Dahiliye Nezareti'nin yapılan vahşetlere seyirci kalmaması¹⁵ uyarısına rağmen, Yunanlıların Türklere karşı şiddet eylemlerinin önü alınmamıştır.

Denizli Mutasarrıfı Faik Bey, yerli Rumlara karşı cereyan edecek müessif bir olayı bahane ederek İtilâf Devletlerinin Yunan askerine ilerlemek için izin vereceğini¹⁶ ve dikkatli davranılması¹⁷ gerektiğini Dahiliye Nezareti'ne bildiriyordu.

Köşk cephesinin bozulması üzerine Denizli Millî Menderes Müfrezesi, Denizlili Yedek Subaylar Grubu ve diğer müfrezeler 27 Haziran'da Umurlu'da¹⁸ toplandılar. Yörük Ali Efe'nin kızanları, Çine'den gelen 57. Tümen mensup piyade birliklerinden bir kısmı ve Muğla'dan gelen çeteler¹⁹ de buraya ulaştılar.

57. Tümen Komutanı Miralay Şefik Bey'in emriyle, 28 Haziran'da Denizli kuvvetleri Binbaşı İ.Hakkı Bey'in, diğer yerlerden gelen kuvvetler de 175. Alay Komutan Vekili Binbaşı Hacı Şükrü Bey'in komutasında, Yunan işgalindeki Aydın'ı kurtarmak için²⁰ harekete geçtiler. İmkânsızlık içerisindeki millî kuvvetler aynı gün Aydın'da düşmanı bozmağa başladılar. Değişik yönlerdeki müfrezeleri birleştiren millî kuvvetler 29 Haziran'da genel saldırıya geçerek²¹, 30 Haziran'da Aydın'a girdiler.

Binbaşı Şükrü Bey, Aydın'nın yarısından fazlasının yakıldığından, meskensiz kalan on bin kadar Hıristiyan ve Müslümanın tekrar Yunan zulmüne uğramamaları için²² Müslüman halkın Denizli ve Menderes yönüne²³ sevklerini istedi. Takviye olarak saldırıya geçen düzenli Yunan kuvvetleri 3 Temmuz'da tekrar Aydın'a girdiler²⁴. Denizlili gönüllüler düşmanla çarpışarak Umurlu'ya²⁵ doğru çekildiler.

Denizli Mutasarrıflığı, önemli bir kısmı öldürülen memurların²⁶ geri kalanların Aydın'dan ayrılmak zorunda kaldıklarından, asayişini temin kimsenin kalmadığını²⁷; Dahiliye Nezareti'nden Müslüman ve Hıristiyan halkla birlikte²⁸ kurtulabilenlerin sefil hallerine karşı acil önlemler alınmasını²⁹ insaniyet namına rica ediyordu. Aydın Muhacirîn Cemiyet Reisi Mustafa, İngiltere, Fransa, Amerika ve İtalya devletleri

¹⁴ Suat Yalazan, Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soykırımı Girişimi (15 Mayıs 1919- 13 Eylül 1922), Genelkurmay Askeri Tarih ve Etüt Başkanlığı, Ank.1994, c.I, s.33.

¹⁵ BOA, DH.KMS, Dos.52-2, Göm.76.

¹⁶ BOA, DH.KMS, Dos.52-2, Göm.63-2.

¹⁷ BOA, DH.KMS, Dos.52-2, Göm.66-1.

¹⁸ T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.47; A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s.18.

¹⁹ T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.47

²⁰ A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s.20; T.Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.47.

²¹ A. Gökbel, Millî Mücadelede..., s.221-242.

²² BOA, DH.KMS, Dos.52-2, Göm.63-3. Faik Bey'in yazışmalarından, Dahiliye Nezareti'nin ilgili mercilerle haberleşerek Millî Kuvvetlerle işbirliği yaptığı anlaşılmaktadır.

²³ ATASE Arş., kl.463, göm.81, bel.81-1.

²⁴ Ö.S. Coşar, İstiklal Harbi..., 4 Temmuz 1919, s.1.

²⁵ A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s.22; T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.48.

²⁶ BOA, DH.KMS, Dos.52-3, Göm.5-2.

²⁷ BOA, DH.KMS, Dos.52-2, Göm.25-4.

²⁸ BOA, DH.KMS, Dos.52-2, Göm.25-1.

²⁹ BOA, DH.KMS, Dos.52-2, Göm.25-5.

mümessillerine çektiği telgrafla³⁰; Aydın civarındaki Yunan tecavüzlerinden kaçıp canlarını kurtaran binlerce insanın³¹ Denizli, Nazilli, Çine, Koçarlı, Yeni Pazar civarlarında sefil ve perişan hallerine “dünya medeniyetine hizmet ederek adalet götürmek isteyen” Düvel-i Muazzamanın bir çare bulmasını istiyordu.

Cephedeki gelişmeler üzerine Denizli Heyet-i Milliyesi'nin topladığı gönüllüler, Denizli'de hazır bekleyen Köpekçi Nuri Efe ve Tavas Müfrezesi ile birlikte 4 Temmuz'da Umurlu'daki cepheye gönderildiler. Ertesi gün Demirci Mehmet Efe'nin 200 kadar kuvvetine ilaveten, Yörük Ali Efe'nin³² de katılmasıyla düşmanın ilerlemesi durduruldu.

Muğla, Isparta ve Burdur'dan gelen gönüllülerle güçlenen millî kuvvetler, Binbaşı Hacı Şükrü Bey'in kumandasında, 13 Temmuz'da düşman kuvvetleri üzerine saldırarak, düşmanın Umurlu cephesinin gerisine sarkmasını önlediler. Yunanlıların bölgeye takviye birlikler yığmaları üzerine, Aydın Cephesi Kumandanı Hacı Şükrü Bey, daha etkili tedbirler almak düşüncesiyle, 20 Temmuz'da karargâhı Köşk'e³³ nakletti. Denizli ve kazalarından toplanan gönüllüler Temmuz sonunda³⁴ cepheye gönderildiler. Denizli Heyet-i Milliyesi aracılığı ile Demirci Mehmet Efe³⁵ 1 Ağustos'ta Aydın Cephesi Komutanı yapılırken, Aydın Cephesi Genel Komutanlığına Binbaşı Hacı Şükrü Bey³⁶ getirildi. Komuta kademesindeki düzenlemenin ardından, eksikliklerin tamamlanmasına çalışıldığı Köşk cephesi 1920 Haziran'ına kadar³⁷ varlığını koruyabildi.

Denizli Heyet-i Milliyesi'nin çabalarıyla ortaya çıkan Kuva-yı Milliye, 1919 Haziran'ından, düzenli orduya geçişin başladığı 1920 Kasım'ına³⁸ kadar, Denizli Sancağı ve havalisindeki düşman ilerlemesine karşı Denizli ile diğer sancaklardan toplanan gönüllüler³⁹ cepheye yerlerini alırlarken, Yunan mezaliminden kaçan halkın ihtiyaçlarını⁴⁰ temin amacıyla yardım seferberliği yapıldı.

³⁰ BOA, DH.KMS, Dos.53-4, Göm.36-39.

³¹ Kuva-yı Milliye komuta kademesi Yunan mezaliminden kaçarak Türklere sığınan Rum aileleri koruma altına alarak insanlık örneği sergiliyordu. Bkz.: ³¹ BOA, DH.KMS, Dos.50-3, Göm.12.

³² A. Gökbel, Millî Mücadelede..., s.258-280; Rahmi Apak, Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, Ank. 1990, s.100.

³³ A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s.29; T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.56-57.

³⁴ A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s. 29.

³⁵ Efe, İngiliz Generali Hambery'nin Köşk'e ziyaret için gelmesine izin veren Şükrü Bey'in davranışına karşı çıkmıştı. Bkz.: Ö.S. Coşar, İstiklal Harbi..., 30 Ağustos 1919, s.2.

³⁶ L. Müftüler, Millî Mücadele'de..., s.42; A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s.30; T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.57.

³⁷ Cephedeki bu uzun sükut, millî kuvvetlerin düşmanı sıkıştırmasının yanı sıra, Yunan askerlerinin yaptıkları katliâm ve tedhişten rahatsızlık duyan İtilâf güçlerinin müdahalesinden kaynaklanmaktaydı. Bkz.: A.Gökbel, Millî Mücadelede..., s.191.

³⁸ Yunan askerlerinin yaptığı vahşeti gören Aydın gençleri ve ihtiyarları yanı sıra kadınlar da ellerine aldıkları tarım aletleriyle çarpışmalara katılmışlardı. Bkz.: Sabahattin Burhan, Ege'nin Kurtuluş Destanı Yörük Ali Efe, İst. 1999, 3. baskı, c.2, s.156 vd.

³⁹ ATASE Arş., kl.462, göm.188, bel.188-1.

⁴⁰ Yunan işgaline giren Afyon, Kütahya, Eskişehir ve Aydın gibi büyük kentler Yunan işgaline girince, hasatı yaklaşan ürünlerden Türk Ordusu yeterince yararlanamadı. Ayrıntılar için bkz.: Alptekin Müderrisoğlu, “Kurtuluş Savaşının Malî Kaynakları”, Atatürk Yolu, A.Ü. T.İ.T.E. Dergisi, Mayıs 1994, Yıl: 7, c.4, Sayı: 13, s.39.

23 Haziran 1920 tarihinde başlayan Yunan saldırısı sonunda Köşk cephesi düştü ve Millî Kuvvetler Nazilli'ye doğru geri çekildiler. 57. Tümen Komutanı, dağınık birlikleri toplayarak Nazilli'yi savunmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. İleri harekâta devam eden Yunan kuvvetleri 3 Temmuz'da Nazilli'yi ikinci kez işgal ettiler.

Takviye alarak ilerlemesini sürdüren düşman karşısında Türk müfrezeleri Tümen Komutanının emriyle Sarayköy'e çekilerek Menderes Nehri üzerinde yeni bir savunma hattı oluşturdular. Buldan, Yunan birliklerine karşı oluşturulan cepheye gönüllü yardımında bulundu. 7 Ağustos 1919 tarihi itibarıyla 36 Buldan Mücahidi, Teğmen Şevket Efe kumandasında bulunan 39 kişilik Bozdoğan Mücahidi ile birlikte, 400 metre genişliğindeki cephede yerini almıştı⁴¹.

Geniş kapsamlı genel Yunan saldırısının gerçekleştiği 23 Haziran 1920 tarihine kadar Kuva-yı Milliye⁴² 5 Temmuz 1920 tarihinde Buldan ve Burhaniye'den gelen gönüllüler, düşmanı karşılama hattı olan Sarayköy'de tertibat almışlardı. Kuva-yı Milliyeciler Burhaniye, Sarayköy şosesi üzerindeki köprülerle Ahmedli köprüsünü ve şimendifer hattını⁴³ kullanılmaz duruma getirmişlerdi.

Yunan zulüm ve vahşeti üzerine kaçan halktan ve Ekrad-ı Dersimîn⁴⁴ de 57. Fırkaya sevk olunarak direniş gücü oluşturulmaya çalışılıyor, diğer yandan paniğe kapılan halk sakinleştirilmeye çalışılıyordu. 1 Temmuz'da Heyet-i Milliye Başkanı Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin çabasıyla 115 kişiden oluşan müfreze⁴⁵ Buldan'a gönderildi. Alaşehir'den Buldan'a doğru ilerleyen Yunan 34. Piyade Alayı'nın 1. Taburu'na karşı savunma yapan Yüzbaşı Zeki komutasındaki müfreze geri çekilmek zorunda kaldı. 57. Tümen Komutanı Albay M. Şefik Bey, Menderes Nehri'nin sol yakası ve Sarayköy önünde düşmanı karşılamak istiyordu. Bu nedenle savunma hattı boşalan Buldan, Temmuz'un ilk haftasının sonunda⁴⁶ işgal edildi⁴⁷. Güney bucağını⁴⁸ da işgal eden Yunanlar, topçu birliklerini Yenice ve Eldirek köylerine yerleştirmiş, Narlıdere'nin Büyük Menderes Vadisi'ne hâkim dağları, Hamidiye Köyü ile Güney yöresini ileri karakollarıyla tahkim etmişti⁴⁹.

⁴¹ ATASE Arş., kl.462, göm.38, bel.38-2.

⁴² 20 Haziran 1920 tarihi itibarıyla İzmir Güney Cephesi; 143 subay, 4390 er, 2885 piyade tüfeği, 16 ağır makineli tüfek, 21 top miktarıyla düzenli ordudan ve 118 subay, 5608 er, 4790 piyade tüfeği, 10 ağır, 5 hafif makineli tüfek toplamıyla Kuva-yı Milliye'den oluşmaktaydı. Bkz.: Ş. Aker, İstiklal Harbinde..., c.3, s.138-140.

⁴³ ATASE Arş., kl.833, göm.21, bel.21-2.

⁴⁴ ATASE Arş., kl.883, göm.27, bel.27-1.

⁴⁵ Müfrezede görevli subaylar arasında Buldanlı Mülazım Kızılağaoğlu Şükrü (Kızılöz) de bulunuyordu. Bkz.: O. Z. Avralıoğlu, Buldan ve ..., s.87.

⁴⁶ 5 Temmuz 1920 tarihinde Buldan ve Burhaniye'den gelen mücahidlerin Sarayköy'de toplandığı haberinden, bu tarihte Buldan'ın henüz işgal edilmediği anlaşılmaktadır. Bkz.: ATASE Arş., kl.463, göm.81, bel.81-1.

⁴⁷ O. Z. Avralıoğlu, Buldan ve ..., s.124-125; N. Köstüklü, Millî Mücadelede..., s.106.

⁴⁸ 7 Temmuz 1920 tarihinde Buldan'a bir düşman müfrezesinin girdiği ve Güney'i işgal etmeye çalıştığı haberinden, Buldan ve çevresinin işgalinin anılan tarihte gerçekleştiği düşünülmektedir. Bkz.: ATASE Arş., kl.833, göm.31, bel.31-1.

⁴⁹ T.Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.68.

12. Fırka Kumandanlığı gelişen kargaşa ortamında asayiş⁵⁰ tedbirleri alarak⁵¹, Yunanlıların Menderes'in güneyine inmelerini önlemeye çalışıyor, ayrıca vadisinin stratejik konumlu Doğanlı, Dereköy ve Cindere geçitlerini tutarak Torapan Dağları'na yerleşen Demiralay Müfrezesi, yaptığı anî baskınlarla Yunan kuvvetlerini tedirgin ediyordu⁵². Akıncı Çolak İbrahim müfrezesi, 1922 Ağustos'unda Burhaniye, Ortakçı ve Güney'e⁵³ baskınlar yaparak Yunanlıları yıldırmaya çalışıyordu.

Buldan yöresinden Yunan uçaklarının Çal yönüne keşif uçuşlarının görülmesi üzerine, 12. Fırka Komutanlığı Çal'ın Orta Köyü'ne⁵⁴ kuvvet nakletmeye çalışırken, Yunan zulmünden kaçarak hayatını kurtarabilen mağdur ve muhacirlerin iaşelerinin temini için⁵⁵, mahallî heyet-i milliyelerden yardım toplamaya çalışılıyordu.

Yunan kuvvetlerinin Sarayköy önlerine geldiği sıralarda, kasıtlı olarak kasabada yaralama ve benzeri olaylar çıkartıldı. Denizli Mutasarrıfı başta olmak üzere, zamanın mülkî idarecilerinin Nisan ayında tespit ettikleri bu olaylar, Yunan işgaline zemin hazırlamaktan başka bir şey değildi⁵⁶.

Nazilli Kongreleri

Aydın'ın ikinci kez Yunan işgaline girmesinin hemen ardından, millî kuvvetlerin ikmalî ve millî cemiyetler arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla, Aydın-Denizli cephesinde savaşılan liva, kaza ve kasaba merkezlerinden gönderilen heyetlerin katılmasıyla Nazilli'de bir kongre yapılması kararlaştırıldı. 6 Ağustos 1919 tarihinde yapılan kongreye Aydın cephesinde savaşılan liva, kaza ve nahiye merkezleri millî heyetleri tarafından gönderilen birer üyenin katılımıyla Nazilli'de toplandılar⁵⁷.

14 Ağustos'a kadar süren kongrede alınan karar gereği, merkezi Nazilli'de olmak üzere Heyet-i Milliye kurulmasına ve Aydın, Muğla, Denizli sancaklarında ve Denizli kazalarıyla bucaklarında da millî heyetler kurulmasına karar verildi. Nazilli Heyet-i Milliyesi,

Millî kuvvetlerin personel ve iâşe ikmalini, para temini ile sağlık işlerini üstlenmişti⁵⁸.

⁵⁰ B. Anadolu genelinde yapılan katliâmlara karşılık vermek gibi bir tuzağa düşmeyen Kuva-yı Milliye komuta kademesi, İtilâf Devletleri aracılığıyla Yunanlıları huzur ve asayiş bozan taraf gösterip, işgal bölgelerinden uzaklaştırmaya çalışmaktaydılar. Bkz.: BOA, DH.KMS, Dos.52-2, Göm.59.

⁵¹ ATASE Arş., kl.833, göm.46, bel.46-1.

⁵² N. Köstüklü, Millî Mücadelede..., s. 104.

⁵³ İbrahim Şen, Yeşil Buldan, Denizli 1969, s.13-15.

⁵⁴ 16 Ağustos 1920 tarihli gelişme için bkz.: ATASE Arş., kl.846, göm.182, bel.182-1.

⁵⁵ ATASE Arş., kl.462, göm.157, bel.157-2.

⁵⁶ N. Köstüklü, Millî Mücadelede..., s. 42.

⁵⁷ T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s. 60; A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s. 32.

⁵⁸ Acıbadem (Acıpayam), Bozdoğan, Buldan, Çal, Çine, Karacasu, Sarayköy, Tavas kazalarında, Atça, Babadağ, Burhaniye, Erle, Gülbenli, Güney, Honaz, Kale Tavas, Köşk, Kuyucak, Sobuca, Sultanhisar bucaklarında Heyet-i Milliye şubelerinin kurulmasının kararlaştırıldığı kongrede; Denizli Sancağını Helvacızâde, Tavashî Şahalzâde Kemalettin, Nakip Mehmet Ziya, Acıbademli Mehmet Kâmil, Buldanlı Müderris Hacı Salih, Güneyli Müderris Eyüp ve Çallı Mehmet Tevfik efendiler temsil ettiler. Bkz.: A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s.32; O. Z. Avrallıoğlu, Buldan ve ..., s.102. Eldeki kaynaklar Denizli Sancağını temsil edenler hakkında değişik adlar saymaktadırlar. Bunlardan Sıtkı Aydınel'in, Güneybatı

19 Eylül'de toplanan II. Nazilli Kongresi'nde, Nazilli'de daimî görev yapmak üzere çevre sancak ve kazalardaki üyelerin seçilmesiyle, 45 kişiden oluşan Heyet-i Merkeziye oluşturuldu. 6 Ekim'de III.'sü toplanan kongrede⁵⁹, daha önce alınan kararların uygulanışına dair yapılacak işler görüşüldü⁶⁰.

Alaşehir Kongresi

Paris Konferansında Yunanlıların yaptıkları zulümleri tespit etmek için İzmir'e gönderilen İtilâf Devletleri generallerinden oluşan Tahkikat Komisyonuna ayrıntılı raporlar vermek amacıyla; Aydın'dan Bandırma'ya kadar bütün cephelerin Redd-i İlhak ve Heyet-i Milliyelerinin gönderdiği 45 üye, Alaşehir'de 16-25 Ağustos tarihlerinde yapılan kongrede bir araya geldiler. Kongrede Denizli Sancağını Mirascızâde Ahmed Tahir Bey, Yüzbaşı Şükrü Bey⁶¹, Buldan'dan Hattatzâde Mehmet ve Sarayköy'den Ahmet Şükrü efendiler temsil ettiler⁶². Denizli Heyet-i Milliyesi, İtilâf Devletlerinin oluşturduğu tahkik komisyonuna verilecek rapora⁶³ katkıda bulundu.

Buldan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Müftü Ahmet Şükrü Efendi başkanlığında 24 Mayıs 1919 tarihinde Sarayköy Müdafaa-i Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyeti kurulmuştu⁶⁴. Kuruluşunu takiben Sarayköy Heyet-i Milliyesi adını alan heyet, Buldan ve Kadıköy'de⁶⁵ teşkilat kurulması için çalıştı. Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi'nin, 20 Haziran'da Buldan'a gönderdiği Küçükağaoğlu Necip Ali Bey⁶⁶ ve Sarayköy heyetinin girişimleriyle Buldan Heyet-i Milliyesi kuruldu. Kara Ahmet Halil Ağa'nın başkan seçildiği heyet⁶⁷, Damatzâde Halil Ağa, Çopur Süleyman Efe, Hacı Molla Ahmetzâde Osman Efendi, Hacı Molla Ahmetzâde Necip Efendi, Müderris Salih Efendi, Müftü Mehmet Efendi, Hattatzâde Mehmet Efendi, Kara Yusufzâde Hacı Ahmet Efendi ve Derviş Alizâde Nuri

Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı, Kültür Bakanlığı Yay., Ank.1993, s.259'da, 14 Haziran 1919 tarihinde 18 maddelik I. Nazilli Kongresi kararlarını imzalayanlar arasında Denizli'den Mehmet Emin ve Tavas'tan Mazlum Hüseyin Baba'yı zikretmesinden; savaş ortamında kogyeye katılmayan bu iki şahsın, sadece kongre kararlarını imzalama görevleri oluşu anlıyoruz.

⁵⁹ Ömer Bey'in başkan seçildiği kongreye, Denizli'den Mehmet Efendi, Sarayköy'den Sarayköylü Hüseyin Efendi, Ahmet Ziya Efendi, Çal'dan Tefvik Bey, Çivril'den Mehmet Remzi Efendi, Tavas'tan Mehmet Bey, Kale Tavas'tan Hacı Sadık Efendi, Ali Enver Bey, Karahayıt'tan İhsan Efendi, Kadıköy'den Mustafa Efendi ve Buldan'dan Sami (Kutluk) Bey üye olarak katıldılar. Bkz.: Aslan Buğdaycı, Millî Mücadele'de Nazilli, Nazilli 1996, s.111-112.

⁶⁰ Mehmet Başaran, Millî Mücadele'de Çine Heyet-i Milliyesi (1919-1920), Aydın 2006, s.58-59; T. Ercan Sepetçioğlu, "Batı Anadolu'da Yunan İşgalinin Temel Argümanları ve Millî Mücadelede Nazilli Cephesi", Millî Mücadele'de Nazilli Cephesi ve Önderleri, Aydın Tarih Grubu Yayını (3), Aydın 2006, s.80.

⁶¹ A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s.32'de; Denizli Sancağından Hocazâde Tahir Bey, Mirascızâde Yüzbaşı Şükrü Bey şeklinde saymaktadır.

⁶² Enver Konukçu, "Millî Mücadelenin Başlangıcında Alaşehir", Millî Mücadelede Alaşehir Kongresi (16 Ağustos 1985 Alaşehir), İzmir 1988, s. 21.

⁶³ T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s. 60.

⁶⁴ T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.32.

⁶⁵ Denizli'nin Babadağ kazası.

⁶⁶ T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.46.

⁶⁷ Z. Avralıoğlu, Buldan ve..., s.92.

Efendi'den oluşuyordu⁶⁸. Buldan'a bağlı Güney bucağında Eyüp Hoca, Kâmil Efendi gibi vatanseverler davul-zurna çaldırarak Kuva-yı Milliye hareketine katılmışlardı⁶⁹.

Buldan Heyet-i Milliyesi, Ankara'daki Heyet-i Milliye ile temasa geçerek verilen emirleri titizlikle yerine getirdi. Heyet-i Temsiliye'nin Denizli'den beş mebus seçilmesi ve bunların on beş gün içerisinde gönderilmesi gereğini içeren emri üzerine, Denizli Heyet-i Milliyesi seçilecek mebuslar konusunda ilçe Heyet-i Milliyelerini bilgilendirerek mebus adaylarının tespitini⁷⁰ istedi. 1920 Nisan'ında yapılan seçimler sonunda, I. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerine Denizli'yi temsilen Hacı Hüseyin Mazlum Baba, Belevli Yusuf Bey, Tavashîzâde Mustafa Bey⁷¹, Buldanlı Necip Bey ve Hakkı Behiç Bey üye olarak seçildiler.

Ancak, 1920 Temmuz'unun başlarında Buldan Yunan işgaline girince çalışmalarını sona erdirmek zorunda kaldı⁷².

Buldanlılar işgale rağmen kurtuluş çareleri armaya başladılar. Hacı Ağa Osman Efendi'nin başkanlığında Necip Buldanlıoğlu, Vefa Uz, Salih Peker, Ragıp Tarakçı, Mehmet Ceritoğlu, Abdullah Başbuğ, Nüfus Memuru İbrahim, Emlak Kâtibi Ali, Avukat Sadettin, Musa Altın ve Mehmet Topçu'dan oluşan gizli komite kuruldu. Komite, düşmanın genel durumunu içeren bilgileri gizlice Sarayköy'deki Kuva-yı Milliyeye ulaştırıyorlardı⁷³.

Buldan'dan Cepheye Yardımlar

Alaşehir taraflarından gelecek düşmana karşı⁷⁴, Derbent Boğazı'nı tutmak için görevlendirilen 120 mevcutlu Denizli İntikam Bölüğü'nün ekmek ihtiyacı Buldan'dan karşılanıyordu⁷⁵. Buldan Heyet-i Milliyesi'nin cephenin ikmal merkezi konumunda olan Nazilli Heyet-i Merkeziyesi'ne özellikle 1919 Ağustosundan itibaren pek çok yardımları oldu. Kuva-yı Milliye komuta kademesi Buldan'a Sarayköy'den silah ve cephane sevk ederek kuzey yönündeki tahkimatı sağlamlaştırmayı düşündü. Bu amaçla gönderilen cephanenin dışında, Buldan Heyet-i Milliyesi I. Nazilli Kongresi'nde alınan kararlar gereği, 11 Ağustos'ta 4 sandık cephane, 43 Alman tüfeği, 23 muaddel martin, 1 sandık cephanesi, müteferrik olarak 20 Osmanlı mavzer fişeği, 150 Rus mavzer fişeğini⁷⁶ Nazilli Heyet-i Milliyesine gönderdi.

⁶⁸ A.A.Tütenk, Millî Mücadelede..., s.6'da Müftü Salih Efendizâde Mehmet, Hacı Molla Ahmetzâde Necip, Kara Yusufzâde Hacı Ahmet efendileri kurucular içinde sayarken; T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s. 41'de Müderris Salih Efendi, Hattatzâde Mehmet Efendi, Çopur Süleyman Efe ve Güneyli Kolağası Mehmet Efe'nin bu konuda gayretleri olduğu yazmaktadır.

⁶⁹ T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.41.

⁷⁰ A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s. 78; T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s. 87.

⁷¹ Mustafa Bey'in istifa etmesi üzerine, Acıpayam Müftüsü Hasan Hilmi Efendi üye olarak seçilmiştir. Bkz.: Tahir Kodal, Atatürk Döneminde Denizli (1923-1938), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ank. 1996, s.27.

⁷² N. Köstüklü, Millî Mücadelede..., s.76.

⁷³ İ. Şen, Yeşil..., Denizli 1969, s.12.

⁷⁴ T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.41.

⁷⁵ A.A. Tütenk, Millî Mücadelede..., s.84.

⁷⁶ ATASE Arş., kl.462, göm.79, be79-1.

Buldan ve Güney millî heyetleri tarafından cephenin ihtiyaçları için toplanan 250418 kuruş tutarındaki yardım, 18 Ağustos 1919⁷⁷ tarihinde Denizli Heyeti-Milliyesine gönderilmişti. Söz konusu tarih itibarıyla Buldan ile Güney'den toplanan yardım, 259479 kuruş tutarındaki Bozdoğan kazasının yardımının ardından ikinci sırayı alıyordu.

Buldan'da Yunan Mezalimi

Aydın'daki Yunan mezalimin boyutlarını incelemek üzere Osmanlı Hükümetinden bir yetkilinin⁷⁸ 1919 Ağustos'u ortalarında bölgeye gelmemesi, Kuva-yı Milliye komutanlarını⁷⁹ huzursuz etmekteydi. Zulümden kaçanları barındırmak ve beslemek ciddi bir sorun olmuştu. İmkânsızlığın verdiği sefalet içinde Denizli kazalarına⁸⁰ kaçan halk, Dinar'ı dahi doldurmuştu.

Sarayköy önlerinde direnişle karşılaşan Yunanlar, Buldan ile Alaşehir'de kontrolü sağlamak için mevzi karakollar kurarak, kaza ve nahiyelere kuvvet sevk ediyorlardı. Nitekim, 7 Temmuz 1920 tarihinde bir Yunan müfrezesi Buldan'a girerek Güney'i işgal etmeye çalışmış⁸¹, 27 Temmuz sabahı Sabuncu mevkiinden gelen destek kuvvetleriyle Buldan'a yerleşmişlerdi. 16 Ağustos'ta Alaşehir'den gelen Yunan taburu Buldan'a yerleşerek Demiralay Müfrezesi'nin baskınlarına karşı konuşlandı. Burhaniye'nin düşmesinden sonra Çatak yolu ile 23 Ağustos'ta işgali pekiştiren Yunanlılar, Bölmekaya (Eldirek), Ahmedli, Sazak, Karataş ve Çatak köylerinde ileri karakollar kurdu. Buldan alay merkezi konumuna getirildi. Yunan işgal komutanının emriyle halkın elindeki silahlar toplandı⁸².

1920 Ağustos sonlarında Yunanlar Narlıdere köyünü yaktılar. Şeyh Hoca Hacı Emin Efendi⁸³, İmamoğlu Mustafa⁸⁴, Helvacıoğlu Mehmet, Handan Mustafa, Molla Abdullah, Uşak'a götürülerek askerî mahkemede yargılandılar. İmamoğlu Mustafa'nın idam cezasının infazı Uşak'ta yerine getirildi. Şeyh Hoca Hacı Emin Efendi, Handan Mustafa, Helvacıoğlu Mehmet, Güney'den Kolağası Mehmet Efe, Deli Hasan, Tenekeci Habip ve Güllü'den Demirci Hüseyin⁸⁵, Nüfus Memuru İbrahim ve Tekel Memuru Asım Efendi Yunanistan'a sürgüne yollanırken, Molla Abdullah'a 6 ay hapis cezası verildi.⁸⁶

⁷⁷ ATASE Arş., kl.462, göm.164, bel.164-1.

⁷⁸ ATASE Arş., kl.462, göm.134, bel.134-1.

⁷⁹ Yunan işgaline uğrayan yerlerdeki mezalime İngiliz kontrol subayları bile şaşıyorlardı. Bkz.: Kadir Mısıroğlu, Yunan Mezalimi, İst.1968, s.186.

⁸⁰ A. Gökbel, Millî Mücadelede..., s.402-404.

⁸¹ ATASE Arş., kl.833, göm.31, be31-1.

⁸² Olayları yaşayan Buldanlılarla görüşülerek oluşan bilgiler için bkz.: İ. Şen, Yeşil ..., s.10.

⁸³ Yazar Tarhan Toker'in babası.

⁸⁴ Mustafa Güzin.

⁸⁵ Helvacıoğlu Mehmet sürgünde hayatını kaybederken, diğerleri savaş sonrası yapılan mübadele sırasında yurda dönmüşlerdir. Bkz.: O.Z. Avralıoğlu, Buldan ve..., s.158-159.

⁸⁶ Arşiv çalışması yanında görgü tanıklarıyla görüşerek aktarılan bilgiler için bkz.: O.Z. Avralıoğlu, Buldan ve..., s.158-160.

Buldan'ın Kuva-yı Milliye ile irtibatını sağlayan Göbekli Ali, Mustafa Sarızeybek ve Barut Mehmet, Çavuş Dağı'nda bir eve kapatıldılar. Yunanlıların ateşe verdikleri evde Kuryelerden Göbekli Ali ve Mustafa Sarızeybek yanarak ölürlerken, Barut Mehmet yaralı olarak hayatını kurtarabildi. Ağabey Köyü'ne⁸⁷ silah arama bahanesiyle gelen Yunan askerleri meydanda topladıkları halkın gözü önünde köyün saygın kişilerinden Mustafa Efendi'yi boğazlayıp, süngüleyerek öldürdüler. Bahadırlı Köyü'nden⁸⁸ Keşkekoğlu Ahmet Çavuş, kulakları ve burnu kesilip, gözleri oyularak katledildi. Köyden 13 kişi meçhul bir yeregötürüldü⁸⁹. Güney'den Şükrü⁹⁰ ve Tombaloğlu Sarı Mehmet'in üzerlerine sıcak su dökülerek dayak atıldı⁹¹.

3. Efsun Alay Komutanı İdidis'in emriyle 400 kadar hanesi bulunan Dere Köyü yakıldı. Yunan müfrezesi tarafından civar köylerden toplanan 24 Türk, Umur Köyü'nde⁹² bir ahırda ateşe verilmek suretiyle diri diri yakıldılar. Çelebizade Hacı İbrahim, Hacı Hüseyin Efendizade Necib, Deranizade Faik, Maliye Tahsildarı Ramiz, Çakakzâde Cemal, Abdi Hocazade Mehmet, Reji memuru Hayri Efendi, Gönenli Edip Hoca, Ali Hocoğlu Molla Mustafa ile 14 arkadaşı ve Güneyli Arap Süleyman, Çerkes oğlu Mestan Çavuş ve 30 kadar savunmasız köylü gördükleri zulümler sonucu sakat ve malûl kaldılar⁹³.

3 Eylül 1922 gecesi Güney'deki ve Menderes Nehri'nin kuzeyindeki Yunan birlikleri Yenice Köyü'ne geldi. Sabahın erken saatlerinde camiyi ateşlemeye fırsat bulamadan, 50 kadar köylüyü önlerine katarak Buldan'a doğru hareket eden Yunanlılar, yolda yürümekte zorlanan yaşlıları süngülediler⁹⁴. Yunanlılar Buldan ve çevresinden ayrılırken halka yaptıkları zulüm vahşet derecesine ulaşmıştı.

Köprübaşı Köyü'nde cami, okul ve 29 ev ateşe veren Yunanlılar, evlere baskın yaparak kadınların ziynet eşyalarını zorla aldılar. Narlıdere Köyü'nden İbrahim Topçu ile Haliloğlu Mustafa, Kemer Deresi'nde süngülenerek katledildiler. Aynı köyden İnce Mehmet'i Güney'e kılavuz olarak götüren Yunanlılar, geri dönüşte onu Kavaklı Değirmen civarında öldürdüler⁹⁵.

Yunan ordusunun Uşak'ta bozgunu üzerine, Buldan halkı pencerelerine gaz tenekeleri yerleştirilen camilere hapsedildiler. Halkın elindeki para ve ziynet eşyaları zorla alınarak, Kanatoğlu Ahmet ile Mustanoğlu Mehmet Çavuş'un, Yarangümelioğlu Osman Efendi'nin evleri ile şirket binası ateşe verildi⁹⁶. Yunanlar Buldan'dan kaçmadan önce, 200'den fazla Türkü öldürerek⁹⁷ halkı yasa boğmuşlardı.

⁸⁷ S. Yalazan, Türkiye'de..., c.II, s.169'da Ağabinek Köyü olarak kaydetmektedir.

⁸⁸ Mustafa Turan, Yunan Mezalimi, Ank. 2006, s.208'de Oğuzçiftlik Köyü'nde gerçekleştiği kaydedilen köy, günümüzdeki Oğuz Köyü'dür.

⁸⁹ M. Turan, Yunan..., s.208.

⁹⁰ Ali Rıza Çakmak'ın ağabeyi.

⁹¹ O.Z. Avrahoğlu, Buldan ve..., s.158.

⁹² S. Yalazan, Türkiye'de..., c.II, s.169'da Ömür Köyü olarak okuduğu anlaşılmaktadır.

⁹³ S. Yalazan, Türkiye'de..., s.169; M. Turan, Yunan..., s.208.

⁹⁴ Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.72.

⁹⁵ O.Z. Avrahoğlu, Buldan ve..., s.167-168.

⁹⁶ İ. Şen, Yeşil..., s.13-15.

⁹⁷ Mehmed Hocoğlu, Belgelerle Yunan Barbarlığı, İst.1985, s.272.

Yenice Katliâmı

Yunanlılar girdikleri savaşın olumsuz seyri üzerine, geri çekilmeden birkaç gün önce, Buldan ve köylerinden yaklaşık 50 kişiyi Yenice'deki Yunan Tabur Komutanının emriyle, toplayarak köy camiine hapsedtiler. Buradan başka semtlere götürülen Kasap Şeyh, Buldan Yeni Mahalleden Aşçı Halil Ağa, Aybaşı Mahallesinden Kasap Ahmet, Helvacılar Mahallesinden Milaslı Hasan, Ceritoğlu İsmail, Kasap Ahmet, Milaslı Abdullahoğlu Hasan, Emir Hüseyinoğlu Aşçı Halil, Sağıroluk Mahallesi'nden Naki Hocoğlu Tahsildar Hafız Nuri, Vakıflar Mahallesi'nden Hacı Dervişoğlu Hafız Ali, Kiminnazoğullarından Mehmetoğlu Şakir'i, Güroluk Mahallesinden Fakıcı Nuri, Oğuz Köyü'nden Molla Hasan ve kardeşi Softa Süleyman süngülerle katledildiler⁹⁸. Yunanlılar cesetleri taşıttıkları Narlıdere Köyü'nden İbrahim Topçu ve Mustafa Haliloğlu'nu⁹⁹ da katlederek vahşet sergilediler. Aynı köyden Hacı Velioğlu Mehmet, Mahmut Ustaoglu Mehmet ve Çil Yusufoglu Mehmet'i, Emir İsmailoğlu Mehmet ve Kara Bekir hapsedildikleri Yenice Köyü Camii'nden Yunanlılar tarafından alınarak Yel değirmeni¹⁰⁰ mevkiinde¹⁰¹, Buldan merkezinden Ahçı Halil Ağa, Fakih Hoca Nuri, Kasap Ahmet, Kasap Şeyh Şakir, Meles Hasan, Bölmekaya Köyü'nden Hacı İbrahimoglu İsmail, Güney'den Belediye Reisi Yamık Hacı Bey'i Sarıgöl yolu üzerinde, Oğuz Köyü'nden Mehmet Boynuker, Yörük Durmuş, Hacı Abdiloğlu Hasan, Okur Zeybek Halil Softalar Damı mevkiindeki derede, Molla Hasan ve Softa Ali Yenice'de, Ahmetli'den rehin alınan Tepeköylü Küçük Bekir'i¹⁰² Buldan yolunda katlettiler. Koca Bekir, Buldanlı Fakı Hocoğlu Kasap Mehmet, Güney'den Hacı Kâmil Efendi ve Eyüp Hoca'ya¹⁰³ da acımadılar.

Yunan askerî makamlarının işgal sırasında Buldan ve çevresinde takip ettikleri soygun girişimleri, Türk düzenli ordusunun cephelerdeki zaferlerinin verdiği eziklikle, toplu öldürmeler ve tahribat şeklini almıştır. 1914 yılında 30949 olan Buldan nüfusunun, 1927 tarihinde 6299 eksikle 24650¹⁰⁴ kişiye düşmesini, işgal sırasında öldürülenler ve ölmek için başka yerlere kaçanların etkileri olarak değerlendirebiliriz.

⁹⁸ M. Hocoğlu, Belgelerle..., s.272.

⁹⁹ İ. Şen, Yeşil..., s.16.

¹⁰⁰ Direbolu Köyü'nden Emir İsmail ve Karabekir Osman toprak yapılı uçurumdan yuvarlanarak katliâmdan kurtuldular. Bkz.: Mehmet Ali Ünal, "Millî Mücadelede Direbolu Köyü ve Yunan İşgali", Millî Mücadele'de Denizli ve Müftü Ahmet Hulusi Efendi Sempozyumu (24-25-26 Haziran 1992), Türk Ocağı Denizli Şubesi Yayınları-2, s.15.

¹⁰¹ Emiroğlu İsmailoğlu Mehmet (Demirkan) ve Kara Bekir (Aytekin) katliâmdan yaralı olarak kurtulmuştu. Bkz.: O.Z. Avralhoğlu, , Buldan ve..., s.167-168; T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.72; İ. Şen, Yeşil..., s.15-19.

¹⁰² O.Z. Avralhoğlu, , Buldan ve..., s.168; İ. Şen, Yeşil..., s.18-19.

¹⁰³ T. Toker, Kuva-yı Milliye ..., s.72.

¹⁰⁴ Selahittin Özçelik - Ayhan Bayoğlu, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Buldan Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı Hakkında Gözlemler", Buldan Sempozyumu (23-24 Kasım 2006 Buldan), Sempozyuma sunulan tebliğ.

SONUÇ

Batı Anadolu'da etnik arındırma yaparak getirecekleri nüfusla kontrol bölgesi oluşturmayı hedefleyen Yunan askerî harekâtı başlamadan önce, İzmir'den Denizli'ye kadar olan bölgede yaşayanlar, yaptıkları kongrelerle Türk insanının teşkilatçı yapısını yansıttılar.

Aydın ve Nazilli'deki Yunan birliklerinin yaptıkları katliâmlar karşısında gelişen sivil direniş, kurulan cephelere gönüllü takviyesi ile kalmamış, Denizli, Burdur ve Isparta sancakları maddî kaynaklarını seferber etmişlerdir. Buldan Heyet-i Milliyesi, cepheye sınırlı sayıda gönüllü takviyesi yapmış, buna mukabil aynî ve nakdî yardımlarla Kuva-yı Milliye'yi desteklemiştir.

Buldan vatanseverleri İzmir'in işgalinden önce yapılan İzmir Kongresi başta olmak üzere, düşmana karşı genel organizasyonu sağlamak amacıyla yapılan Nazilli ve Alaşehir kongrelerine katılmakla kalmamış, savaş ortamında Ankara'daki I. Meclis'e gönderdiği üyelerle emeklerinin hasılatını almışlardır.

İşgal bölgesinden kaçarak canlarını kurtaranlar açlık tehlikesiyle karşılaşmış, Aydın Cephesi Genel Komutanlığı'nın yakın ilgisiyle koruma altına alınmışlar, Denizli Heyet-i Milliyesi aracılığıyla ulaştırılan yardımlar sayesinde hayatlarını sürdürebilmişlerdir.

Yunan ilerlemesine karşı Buldan'ın savunulmasına çalışılmışsa da kasabanın işgali önlenememiş, İtalya-Yunanistan nüfuz bölgesinin sınırının Menderes nehri olmasından dolayı genel cephe Sarayköy önlerinde kurulduğundan, Buldan düşmanın insafına bırakılmıştır.

Ankara'yı hedef alan Yunan ileri harekâtına karşı düzenli Türk Ordusunun başarısı üzerine, diğer işgal bölgelerinde olduğu gibi Buldan ve Yenice, Yunan kuvvetlerinin intikam duygusundan kaynaklanan katliâm ve tahriplerine uğrayan beldelerimiz olarak tarihe geçmiştir.